

והי אמרין נהדיא בירושלמי נפרק קמא דכלאים (ה"א) רבי יוסי כג) נשם רבי יוחנן כולו זוגות זוגות מה על כל פירקא קא  
אמרת או על הדא הלכתא ומסיק דעל כל פירקא קאמר. ומ"ש נפירוש פירות הללו הוא מדברי הרא"ש נהלכות כלאים (פי"ג) ור"ש  
(משנה סג) כתב פרישין ירושלמי אמר רבי יונה אספרגלין כד) עורדין מפרש נפרק כ"ד (נכוח מ:) [אמרין] עולשין ואמרין קוועייש  
ופרישין קדוניי"ן זה אי אפשר ללא דמו אהדי ללא ופשיטא שהם כלאים זה מה. והרמב"ם (נפיה"ש) פירש אגסים נקראים

ואיזהו מינו דתנן האגסים והקרוסטומלין  
והקרוסטומלין וכו'. נרש  
כלאים: ומ"ש רבינו  
והשרפים והריסון. נסדר  
המשנה נרמין השפיים והרימון  
ועין צ"ח יוסף:

וגדל ביער ומאכילין לחזירים שרפים מפרש בירושלמי הנוטע זיתים ורימונים  
יחד נפיק מנהון שרפים: ב אסור להניח לגוי להרכיב בשלו: ז ואסור  
לקיים המורכב. (טו) אבל הפרי היוצא ממנו מותר ואפילו לזה שעבר והרכיבו  
ומותר ליקח ענף מן המורכב ולנוטעו במקום אחר:

נשם רב נטרנאי אגסים קירמייש קרוסתמלין הם פירשש שהם מין אגסים דומים לעפלים. פרישין הם קירואילאש עורדין נשפוראש  
[בדק הבית] וכתוב בארחות חיים (ה"י כלאים סי' כ אות א) מותר להרכיב אילנות מין במינו אפילו שחורות בלבנות ודקות בגסות אף על פי שיש להם  
שם לורי כון [עד כאן]: וכתב סמ"ק כון) על כל הנך דתנן החם דלינים כלאים זה מה ומינים אחרים שאף על פי שדומין זה מה  
כלאים זה מה ולפי שאין המון העולם מכירים רוב המינים טוב לזהר מכולם (ב):

ב אסור להניח לגוי להרכיב בשלו. כן כתב הרמב"ם נפרק א' מהלכות כלאים (ה"י) וכן כתב הרא"ש נהלכות כלאים (פי"ג)  
מדאמרין נפרק תולין (שם קט). דאפילו כשזאת נכרמא אסור להניח לגוי לזרוע נכרמא כ"ט):

ז ואסור לקיים המורכב אבל הפרי היוצא ממנו מותר. כן כתב הרמב"ם נפרק א' (ה"ג) וכן כתב הרא"ש (כלאים פי"ג)  
וכתב שהטעם מפי שאין לך נכלאים שאסר הפרי אלא כלאי הכרם דתנן (פי"ח מ"א) כלאי הכרם אסור מלזרוע ומלקיים ואסורים  
בהנאה כלאי זרעים אסור מלזרוע ומלקיים ומותרים נאכלה. וכן הם דברי סמ"ג (לארן רעט ע"ג) לן והטעם שהם מדמים הרכנת  
אילן נאילן לכלאי זרעים שהן מותרים נאכלה: ומה שכתב מותר אפילו לזה שעבר והרכיבו. כן כתב הרמב"ם נפרק  
(ה') [א'] (ה"י) מהלכות כלאים ופשוט הוא: ומותר ליקח ענף מן המורכב ולנוטעו במקום אחר. כן כתב הרמב"ם והרא"ש  
(שם) והוא ירושלמי נפרק קמא דכלאים (ה"ד) מני גוי שהרכיב אגוז על גבי פרסק אף על פי שאין ישראל רשאי לפשות כן טעל  
ממנו יחור והולך וטעט במקום אחר:

דרכי משה

(ב) וכתב הכלבו (סי' צא נח ע"ד) והלכתא מותר להרכיב מין במינו אפילו שחורות בלבנות ודקות בגסות אף על פי שיש להם שם  
לזואי עכ"ל:

פרישה

אפילו אינו מינו מותר כיון דשניהם סרק כמד מין משיב ע"כ ונלע"ד דגם רבינו ספרא ליה כר"ש ומה שכתב כאן והוא מיע קאי אעין מאכל על גבי  
מאכל אגל נפרק אפילו בשאינו מינו וק"ל ועין נדרשה: (יג) הפרסקין. נרעין שלו דומה לשקדים: (יד) פרישין פורניש.  
בירושלמי (פי"ח ה"ד) אמרין למה נקרא פרישין לפי שאין לך מין אילן פרוש לקדה כו' והרמב"ם כתב שהן חטשין. מ"ו (נפילת למה) ומאכלין  
לחורים: (טו) אבל הפרי היוצא ממנו מותר. והטעם מפי שמדמים הרכנת אילן נאילן לכלאי זרעים שהן מותרים דדוקא נכלאי הכרם כפי  
(דברים כ"ט) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותטאם הכרם דמשמע דוקא נכלאי זרעים עם מרנן אסורים דרשעין (שילן קטו). פן תקדש טוקד  
אש"י:

דרישה

לאשמעינן אף על פי שאינו מינו ממש וכדמסיק אם כן גם לעיל י"ל דמהני מיני מיירי וקא משמע לן כיון דאין מינו ממש וגם אחר  
עושה פרי והשני סרק אסור מיהו מה שכתבתי בפרישה (אות יב) יותר עיקר: (אף על פי שדומין וכו'). וכתב הסמ"ק ולפי שאין העולם מכירין  
רוב המינים טוב לזהר מכולן. עד כאן המניה:

הנהגות והערות

כא) כ"ה בכ"י פריס ולגדון. וברוב הרפוסים הקדמונים והראשונים. וכן  
לקמן בסמוך. אבל ברפוס שלוניקי ובטור שבדפניר פרישה ובדפוס  
קניגסברג הגירסא כאן ולקמן בסמוך "חורדי". ובדפוס וילנא הגירסא  
"חורים": (כב) כ"ה בכל הרפוסים והכ"י והביח העיר שכמשנה  
הגירסא "השויפים והרימון" יש להוסיף שגם ברמב"ם וברא"ש (שהוא  
מקורו של הטור) הגירסא "שויפים" וכ"ה בירושלמי ובשו"ע:  
(כג) ובירושלמי שלמינו: "רבי יוסה": כדן ובר"ש שם:  
"אלספוגין": (כה) וברמב"ם: "ברקוק" ולקמן ברמב"ם הגירסא  
"אגוז" ולא "אגוז" וכן "עורוד" במקום "עורוד" וכן "אלפון" במקום  
"אל כוך": כון וכ"ה בירושלמי פ"א מכלאים ה"ו: כון כ"ה  
בכל הרפוסים ולא מצאנוהו בסמ"ק. ונראה דטיס הוא רש לגרוס





שחברו הכמים לה גזרו אלא מפני מרחית העין, חין הטובה איסור דרבנן הלא גזרו בהכרעת ההלכה ורהיפת הלי משמע דהכמים אסרו ממש וכ"כ הגר"א במשנה שם ופי' כדברי הכי"מ אצל דעה כרי"מ בדאורייתא מהלקיח.

**יא) ע"ז ס"ד** אי תודיע ר"ע, וא"כ היאך ס"ד להוכיח כו' אצל הכא חין כחן מעשה כלל באיסור, לנאורה דנדיהם תמוכים שהרי צהלה דנדיהם כתבו דאי לאו שאצ"מ לוקין עניו שפיר חייב בלא מעשה וא"כ אף אי לאו שאצ"מ חין לוקין לאו מיהא חיובא, וכ"כ רש"י בכוזרי ד"ה ח"ל, דמזכיר הכתוב בלא יחא כלאים בשדה, וכ"כ רש"י מ"ק ב' ב' דמזכיר הכתוב לנענו, וכ"כ לי כרי"מ פ"א ה"ג דחייב לעקור, וכ"כ צבגרי"א וי"ד ס"י ר"ז ס"ק ר"ע, וכ"כ צירי פ"ק ס"ד דהלכו וקלאו וכמ"ש לקמ"י.

**ונראה** דנוהס דלא שייך מקיים אלא בצענים, אצל בשדה נכרי חין נישחח ידי' בלא מעשה כ"ס.

**ולפיכך** דברי הה"ס ז"ל שהביא בפ"ה וי"ד ס"י ר"ה ס"ק ד' ח"ג מספיקוס, להחיר פירוס מורכב ביד ישראל שנה מן הנכרי

מפני שאין ישראל מקיים במעשה וגם אי הפסד שלא יתקן בצומור ועידור וזבול וכיו"ב, וגם מש"כ שם נשחף נכרי חינו מספיק דמ"מ ישראל מקיים הנקו והייב להפקורו, ועוד בשעה שהוא משחפו הרי רוצה בקיומו והלא אסור לפקורו בכ"כ חו' לאו משום למשע חפלה וכש"כ למכור וכן לקנות מן הנכרי חו' רוצה בקיומו במעשה, ומש"כ בדעת הרי"מ שאין איסור קיום בהוי"ל דנטיין דומיא דבהמתך קבה לבדו מעלמנו כמו אלה, אצל חס דעת הרי"מ דבהוי"ל חין איסור קיום י"ל משום דלא קיי"ל כר"ע ואין איסור קיום הלא מדרבנן ולא גזרו בכלאי הכרס בהוי"ל שהינו אלא מד"ס, היברה למש"כ הכי"מ בשם הרי"ק דמוכר קדם שנשרש וקדם שנשרש חין צו איסור קיום חין לנו מקום להלק בון ארך להוי"ל לענין קיום, ושפיר יש לפרש ג"כ דברי הרי"מ פ"ה ה"ג שמוכר קדם שנשרש, ועיד וי"ל דדעחו לעשית גדר צניעות קדם שישרשו ומ"מ בצמאי אסור לזרעו וכמ"ש נעיל סק"ד ומיהו אם כה"ג חינו הלא איסור דרבנן לא יתכן לפרש כן דמשמע מדברי הרי"מ דצריעת איסור גמיר קיימין ועי' נע"ג ס"י ח' סק"ג.

**והגר"א** ס"י ר"ז ס"ק"ז ב' דהא דמוחר לומר לנכרי לזרע לו כלאי זרעים היינו בשדה נכרי ללורך ישראל ואין צו משיב חמירה לנכרי, וי"ע דמ"מ למח חין כחן איסור מקיים שהרי איסור קיום הוא חף בשדה נכרי כדלמך ע"ז ס"ד ח'.

**ובירור** פ"ק ה"ד כשאמרו להם אסורים חתם הלכו וקלאו, ונבחרו מוכח מכאן דגם הרכנת חילן אסור לקיימו ואפי' בלא מעשה ואפשר משום שאסור לחקוס וממילא לא יגדלו קלאו, מיהו מדקלאו קדם שצאו ושאלו ולא המתו עד שישאלו ש"מ שיש איסור בקיומו בכל שעה ואף בלא מעשה, וי"ק מכאן על מש"כ הרי"מ לנכסחק אם יש איסור קיום מורכב דאפשר דהכא מדרבנן וסוגיא דסוטה מ"ג ב' בדאורייתא, ועוד וי"ל דמורכב חף בשוגג ועקור כדלמך גיטין נ"ג ב' בשניעות דמוני, ומורכב גרע טפי דמיוכר שהוא מורכב בכל שעה.

**ב"ק פ"א** ח' תודיע חין, ונראה לר"י דאין מהייבין חוהו לעקור דליכא איסורא כו', נראה דאין כונתו דהשיב כלאים אלא דלא השיב מקיים כיון דלא יחא לי דזה יחא בשלא עשה מעשה אצל במסקה חותן הרי השיב זרע וכמ"ש סק"ח, אלא כיון דלא יחא לי צענים חין כחן כלאים כלל ומותר להשקיחן כחילי חין כחן כלאים. וזוה יחא לדעת הרי"מ נעיל ס"י ח' ס"ק י"ב דשחיס כעולים מאליהן מקדשין וא"כ יש צדן משום כלאים ג"כ, ואיך מנשין את הכרס ואת השדה, הלא קדם שפקין כולן חשיב כל הכרס כלאים והכיבוש השיב זרע כלאים, ועוד איך משקק קדם יבוש, אצל כיון דלא יחא לי בכל חותן העשנים העומדים לניבוש לא השיב כלאי, והא דמקדשין דניחא לי צדן ומקיימין כו"כ לבהמ, אצל חס לא יחא לי צדן חף שמקיימין כו"כ לא השיב כלאים. **ומש"כ** חו' שהרי הוא לא זרע, יש לעי' חס זרען וכשחח מחתרת חו' השיב השחא כלאים לאסור קיום וכשקאה, ונראה דכיון דזרעו כנוח חשיב לעולם כלאים [ויותר מח מצואר לקמ"י].

הרכנת דומה לכלאי זרעיה, ח"כ הדין נותן דמוחר לגדל וכמ"ש הרי"מ [מיהו בלי הרי"מ ח' כלאים ס"י ג' כ' ח"ש"ש שלוקין על הרכנת חילן ועל קיימו וחילי מוצרין על קיימו קאמ"ן].

**ומיהו** דוקא כל זמן שלא נעקר, אצל חס נעקר הרי"מ וחזר ונוטעו הוי מרכיב ממש וכמ"ש נעיל דהמרכיב דקל צהאנה לא נחפכו למין חרר אלא הדקל כמו שהוא והחאנה כמו שהיא, ודוקא היותו מותר לנוטעו דמשום הפירובות היניקה לא השנין לי כשני מינוס, שהרי גם בכלאי זרעים הגידולים מותרים לזרע ולה השנין להו כבי מינוס, אצל להזיח את הדקל מהחאנה ולחזור ולהרכיבו ודאי השיב מרכיב, וח"כ כשפקין כשהן מורכבין ולחזור ולנטען כשהן מורכבין הוי בכלל הרכנת שטיקר זיווגן הוא הזרעה, והמרכיב ב' הלשון ונוטען הוי מרכיב גמור וכמ"ש נעיל, והלוקה שחילוס מורכבים מן הנכרי וטוקין ונוטען בחוף שלו חייב משום מרכיב וחילוס ענין למקיים, ונראה דצדדים אפי' חס נועלן עם גושיהן, דכיון דאין מהקיימין צניבין זמן ארוך וכשזרען מקיימן צריעה גמורה השיב מרכיב.

**וכ"ז** לענין דאורייתא, אצל מדרבנן אסור לקיים את המורכב וחייב לעקורו חף שחלחל זרעו ביד נכרי וכמ"ש ס"ק י"א.

**ונראה** דחפ"ז יערי הושח מין אחד עם החפ"ז.

**המרכיב** באיסור שצחייב לעקורו ומכר לנכרי חייב לפדותו ולטוקרו, ולריך להזיח ממנו עד חומש כדון קיום מלוה, וכש"כ כחן עשה הדבר בפשיעה, וזה חס טעם חייב עקירה הוא משום דמרכיב באיסור כמו נועט בשביעה וכמ"ש ס"ק י"א, אצל חס הוא איסור קיום את המורכב י"ל כיון דהשחח לאו בעלים הוא לא מקרי השחח מקיים, ומיהו כיון דאסרו חכמים לקיים חף בלא מעשה, ח"כ כל שיכול לעקור ומקיימו מקרי מקיים והוי"ל עלי' רמיה גם השחח כיון שכבר נחתייב צו ואע"ג דהשחח חנוס הוא חנוס ממנו לאו חנוס הוא, וברי חייב לכבד פועלים לעקור את הכלאים וכדקתן פ"ז מ"ו, ועוד חף חס יב חייב לעקור מחמת קיום כלאים יש ג"כ חייב עקירה מחמת קדם כנוטע בשביע, ועוד כיון דמכר באיסור חייב לפדותו כמו מוכר בהמה גסה וכמו נועט באיסור שחייב לעקור, וחס לא שמענו למקוס"י עד ששרה נדמים אצל לפדותו בשו"י ודאי חייב, ועוד יש לטפו לפדותו משום איסור לא ההנס חס הוא בא"י, וחס מכר רק חלק שחלקו הנשאר בידו עדיין מלוה כליו לעקורו חייב לפדותו מלך קיום כמלוה בחלקו מלבד חייב הפדי על הנמכר שכתבנו נעיל.

**י) בכ"מ** פ"ד הע"ז חמה מני' להחיר ראש חור או הופך העלים, ומסוק דמיה"ח בעינן מפולח יד, ומשמע דזרעו ז"ל חף לרבנן דר' יאשיה ואפי' דכלאי הכרס פליגי בכלאי זרעיה מודו ומשום דכרמך משמע דהכרס מקדם, ולא יתכן דכונת מרן לר' יאשיה דוקא דהא ליכא מאן דפליג בביחור ראש חור ואכתי חקבה לרבנן, אצל לא משמע כן בחי' הולין ס"י ח' וכמ"ש נעיל ס"י ח' ס"ק י"ב דדוקא לר' יאשיה בעינן מ"ו, וכן מבואר ברמב"ן ור"ן שם דמרכיב ירק צירק אסור מה"ח ולא גרע מזרע, ומבואר דלא בעינן מ"ו, וכ"כ בנדיח צרי"מ פ"ג ה"ט כ"ל שדהו שהיתה זרעה כו' ואינו לוקה כו', מבואר דהיתה זרעה זרע חוף ו' עפחים לוקה, ויש מקום לומר דגם ר"י מודה בכלאי זרעים דלא בעינן צמ"י דדוקא צכרה דכתיב כרמך לא הזרע ודרשינן דזרע הכרס ציחד עם הכלאים אצל לא הזרע כלאים חינו מורה על מ"ו, ועיקר דברי הכי"מ לא יחכנו למש"כ נעיל ס"י ח' סק"ז דכל שלא נשרש הרי"מ חש"ב חשיב מ"ו ומש"ל ראש חור צמ"י, אצל עיקר קושית מרן ז"ל ל"ע דשפיר י"ל דכך קבלו חז"ל בפירוש מלוה זו חדע שהרי צחוחז ומורה בצצניעה מבואר דחף על גב שנוטעין הירק והגפן מותר כל שכן מרוהקין מלמעלה וכמ"ש נעיל סק"ח ב', וכן בגדר צניעות סומך לגדר מכאן ומכאן, והלא לענין כה"כ לא בעינן מ"ו לענין איסור הפירות לדעת הרי"מ ואפי"ה לא חכפה לן בעירוב יניקתן כל שהן מרוהקין למרחית העין, ועוד מי לא עסקינן דזרע צמ"י דהא אפי' בחוף ו"ע וכתב ד"ה מש"ל מ"ו כמבואר צירי רפ"ח וכמ"ש ס"י ח' סק"ז ואפי"ה שרי ע"ג ב' דרכים שכ' כרי"מ, והפיכת העליון מחרת לקיים את שזרע באיסור צמ"י, והא דתנן פ"ג מ"ה שכל מה



# הלכות כלאים פרק א

המרכיב אילנות כלאים אע"פ שהוא לוקה (לט) הרי אלו מותרין באכילה \* (מ) ואפילו לזה שעבר זורען (מא) שלא נאסר אלא זריעתן בלבד. (מב) ומותר ליטע ייחור מן האילן שהורכב כלאים ולזורע תבואה והיא חמשה מינין החטים והכוסמין והשעורין ושכולת חלקים. האחד מהם הוא (מד) הנקרא הנקרא קטנית. והן (מה) כל זרעים הנאכל לאדם חוץ מן התבואה. כגון הפול והאפונים והעדשים והדוחן והאורז והשומשמין והפרגין והספיר וכיוצא בהן. והשלישי מהן הוא הנקרא זרעוני גינה. והן

## באור ההלכה

### דרך אמונה

אך מה שגדל כבר אין נאסר: (לט) הרי אלו מותרין באכילה. הפירות הזוממין מהן (קוט) דילפי מקרא דמדאמר רחמנא כלאי בהמה להקריב לגבוה מללל להלדיוט שריא וכלאי זרעים והרכבה איחאקשו לכלאי בהמה: (מ) ואפי' לזה שעבר זרען. (הכ) נמזד ללא קנסי' לוי' לאסור לו באכילה: (מא) שלא נאסר אלא זרעמן בלבד. (קכא) ומ"מ אם הרכיב אסור לו לקיים המורכב (קכב) ואף בלא מעשה ואף אם הורכב בשוגג או ע"י טייב לעקרו (קכג) ולכן אם קנה אילן מגוי וזרע לו שהוא מורכב אסור לקיימו וכו"ש שאסור לנכשו ולהשקותו והרא"ש נסמפק אם מנכשו ומשקהו אם יש בזה איסור מה"מ ודעתו נוטה שמה"מ אין בזה איסור שאין מרכיב אחר מרכיב אבל מדרבנן בודאי אסור ואפי' בחו"ל נראה שאסור לקיים אפי' בלא מעשה (קכד) והמרכיב באיסור שנחמייב לעוקרו ומכרו לגוי טייב לפדומו ולעוקרו וזריך להוציא ע"ז ממונו עד תומש נכסיו דין כל קיום מצוה וכו"ש כאן שעשה הדגנר בפשיעה [ואם הוא בלא"י יש ב"כ לכופו ולפדומו משום איסור לא תמנסן] (קכה) ואסור לעקור אילן מורכב ולנוטעו במקום אחר ולוקה ע"ז מה"מ כדלעיל סקכ"ו ואפי' אם עקרו בסלע עפר ולכן הלוקחין שחילין מורכבין מהגוי ועוקרין ונוטעין כמותן שלו טייבין משום מרכיב מה"מ ואפי' נוטלן עם גושיהן וכנ"ל סקכ"ו (קכו) ופרדסים שלנו המורכבים מפו"ז נלימון ונחפו"ז יערי אם נחיק הדגנר לספק מינו [כמו שיחנאך בע"ה בפ"ג סקכ"ג] יש להקל בקיום והשקאה ויכוש דהוי ס"ס בשל תורה וגם דדעם הרא"ש נוטה להקל כנ"ל וכן נראה דעם הריטב"א ושל איסור דרבנן יש להקל משום ספק מינו (קכז) וז"ע. ונראה דחפוי' יערי שושאש מין א"י עם החפוי' וכו' נפ"ח (קכח) נשם הח"ס ע"ד מה שנהנו במקום א"י לקנות מגוי אילנות מורכבים שקדים ואפרסקים ומקיימין אותם והשיב די"א דבלי מעשה אין איסור לקיים ועכ"פ בחו"ל יש להקל בזה אבל לתמלה טוב שיסמפק גם הגוי בפירות ושלא יניח הגוי שיפקור הישראל הפירות ואו מותר וכי' הפ"ח דסוף דבריו ז"ע, וכמו"א (קכט) כפס שאין הדברים מספיקין להפיר דאע"ג שאין מקיים חלקו ומייב להפקירו וגם רוצה בקיומו דאסור וגם מש"כ דאין איסור קיום בחו"ל קשה לומר לשחף הגוי דמ"מ ישראל מקיים חלקו ומייב להפקירו ואין נחאחו ואין ניכר עכשיו שהן כ"י מיניש שהרי שניהן מגדלין פרי אחד ועלה כן. (קל) המרכיב אילן באילן מין בשאינו מינו אע"ג דנחאחו ואין ניכר עכשיו שהן כ"י מיניש שהרי שניהן מגדלין פרי אחד ועלה אחד עדיין הן באיסורין לקיימן: (מב) ומותר ליטע ייחור מן האילן שהורכב כלאים. (קלא) ר"ל אף שאסור לקיים המורכב מותר ליטול ענף ממנו ולנוטעו במקום אחר. וכמו (קלב) ואפי' הרכיבו ישראל באיסור. וכן מזרע של ירק שזרע כלאים וזמם ממנו מותר ליקם מן הזוממא ולזורע במקום אחר. (קלג) בחו"ל כל הרכבה שהפרי דומה לאחד ממולידיו והשגי לא שינה זורת הפרי אף שהשפיע בו דינו כפרי שהוא נדמה לו ומותר להרכיבו עליו ולכן חאנה שנחנה לחוך החצוב דין סאנה זו כדן שאר סאנים לענין כלאים ומעשר אבל אין אחוה להכריע בזה אם לא שינה כלל מיהו בלא"ה יש להחירו להרכיבו על המין שדומה לו מפני שהן דומין זה לזה וכדלקמן פ"ג ה"ה וע"ש נסקל"א: (מג) הזרעונין נחלקין כו'. זה הקדמה לבאר המינין שיחנארו בהלכות אלו: (מד) הנקרא פנואה. (קלד) לא מצינו חילוק בה' כלאים בין תבואה לקטניות רק לפי שהזכיר בסמוך פ"ב ה"ג בדי"א תבואה כו' או קטניות כו' הקדים לבאר מה זה תבואה ומה זה קטניות: (מה) כל זרעים הנאכל לאדם. ר"ל שהזרע נאכל לאדם

הקשה ע"ז מה דפריך בירוי פ"ק גבי בטומן לפת ולנוטח אי משום זרעים באילן ל"ל נפן אפי' שאר אילנות נמי ומי' ככ"מ ור"ק ורדב"ן ושאר מפרשים דרבנו מפרש משום הרכבה ונחוו"א חמה ע"ז דהא מן הזד מותר לכ"ע כמפורש בכ"ב י"ט ג' ונידוי' רפ"ו ונפרט שרגנו אין מפרש כלל הא דהמכריך את הגפן משום הרכבה כמ"ש בחו"א ס"י י"ג סק"י וי"ל דכונן הירוי' להקשות אי משום זרעים באילן וימא דמשום הרכבה הוא ואיכא נכה"ג הרכבה א"כ אפי' שאר אילנות ואי משום כה"כ וקמ"ל דאם אין רוצה בהשרשמן אין בזה משום כה"כ ולהכי נקט נפן א"כ למע נקט דוקא לפת ולנוטח מוטע שינקט שאר ירקות דהטמנתן לזמן מרובה [כמ"ש רש"ס דמה"ט חזקי' אסור או כמ"ש בחו"א] וכ"ש לפת ולנוטח ומסיק דמשום כה"כ ונקט לפת ולנוטח דאורסייהו כאגודה לאשמעי' דבעי אגודה ולתסקנא זו באמת אין נכה"ג משום הרכבה רק משום כה"כ דנו כאן, וכמו בחו"א דלדעת הראב"ד י"ל דדין אילן כדן נפן וזריך להרמיק כשיעור עבודה וגם אין להדלות הזמירות על הירק וז"ע דהא בכ"מ ק"א א' אמרו' ורענא חחומייהו פילקא וירקא וכב"ב כ"ד ג' אילן שנוטה לשדה מכרו קוצן מלא המרדע ע"ב המרשיב ולא יותר אלמא לא מיישי' לזריעה סתם אילן ונאף אם ימא שאין יכול לאסור על חבדו לקיים מ"מ לו אסור לנכשו ונע"ז מ"מ ג' זורעין סתמי' ירקוח ביתום הנשמים וכן בכ"ד ולכא"ו לא אמר הראב"ד אלא נחמחנדין ממס וז"ע: \* ואפי' לזה שעבר זרען. ואע"ג

### ציון ההלכה

(קוט) מולין קט"ו א': (קכ) דלא כרשב"ס בכ"ב ג"ז א' וכבר חמהו עליו החוס' שם ועיי' בשטה"מ כאן: (קכא) יו"ד ס' ר"ה ס"ו וכו' גר"ש כח"י רפ"ח: (קכב) סו"א ס"י ג' סק"ט י"א ובדיני כלאים אוח ל"ד ל"ה וכו' נחמו"י כח"י ברכות כ"ב ועיי' בארחות חיים ס' כלאים נשם רבנו דוד נר' לוי שאם קנה מהגוי אילן מורכב אסור לקיימו ומש"כ אח"כ בארחות חיים וכן בכל בו ס"י י"א דמותר לקיים המורכב נראה כזמנו דמקיים דפירותין מותרין ומותר ליטול ממנו ייחור כו' דאל"כ דבריו מותרין זה אה זה: (קכג) זרכ"ו וכו' בעיקרי דיליש אוח י"ד ועיי' באש"י סו"טו"ד לפגוש"ק ז"ל שמתיר למוכרו לגוי וז"ע: (קכד) סו"א ס"י ג' סק"ט: (קכה) שם ובדיני כלאים אוח ל"ה: (קכו) שם וז"ע: (קכז) כן סיים בחובת ס' כלאים שדפס ע"י ר' וליג שפירא ז"ל פ"ס מרן ובח"א דיני כלאים כמ"כ יש לנדר להקל ומזאתי נחשו' מוט החשולש להגרים מותרין פ"י כ"ד שדעתו ג"כ להסיר לקיים כספק מורכב דליסור קיום דרבנן והו"ל ספק דרבנן: (קכח) יו"ד ס"י ר"ה סק"ד: (קכט) ס"י ג' סק"ה: (קל) סו"א ס"י ג' סק"ג: (קלא) יו"ד ס"י ר"ה ס"ו: (קלב) מ"ה"ס כלאים פ"א ה"ד: (קלג) ס"י ג' סק"ט: (קלד) ואם ימא דה' מיני דגן כלאים דאורייתא נכה"כ וקטניות לאדם

### ערוך

דיני כלאים סימן רצ"ה

הענין

הורעים נכנסים בה אבל המכריך ענף מאילן אחר מותר לזרוע על גביו אפילו אין עליו עפר ג' אצבעות דקשין הן ואין הורעים נכנסין בה וי"א דגם כלא המכריך אין לזרוע ע"י ג' טפחים מהשרשים (ג"י נ"ב מ"ב ו"ל וע"י ק"ק) ואף שלא הובא דיעה ז' בש"ע מ"ט נכון לזוהר בזה.

י"א מה נקרא מין במינו ומה נקרא בשאינו מינו שהרי בכל מין פירי יש מינים הרבה וא"א לומר שהן כלאים ויותר מזה איהא בירושלמי שם דמותר להרכיב מין אחר אפילו שחירות בלבנות ורקות בנסות וכמ"ש רבינו הרמ"א בסעי' ו' וז"ל וכן מותר להרכיב מין אחר אפילו שחורות בלבנות ורקות בנסות אע"פ שיש לו שם זווי עכ"ל כלומר כגון שאחד מהן יש לו להשם הכללי עור שם פרטי מים אין זה כלום והגדר בזה במין ושאינו מינו כמו שיחבאר בס"ד.

י"ב שני חכמים במשנה מ"א דכלאים (מ"ד) ובאילן האגסים והקרוסותומלין והפרישים והעיוורדים אינם כלאים זה בזה התפוח והחורד הפרסקים השקידים השיזפין והרימין אע"פ שרומין ול"ז כלאים זה בזה וכ"כ הרמב"ם והט"ר והש"ע אבל אין אנו יודעים מה המה אלה בכדי להבין ההפירש והגם שהכפרשים והערוך פירשום כולם בלשון לע"ז אינם מובנים אצלינו וכנראה שאין מצוים אילנות אלו כלל במדינתנו. י"ג אמנם מדברי הירושלמי שהכאנו ומדברי הרמב"ם מ"ג סכלאים דין ד' יש ללמוד הגדר עכתב וכן באילן שיש שני מינים שדומין זל"ז בעל"ן או בפירות הוא"ל והם שני מינים הרי אלו כלאים כיצד התפוח עם החורד וכו' וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות אע"פ שהן שני מינים בטבען הוא"ל ועל"ן ש"ל זה דומין לעל"ן של זה או פירי של זה רומה לפירי של זה דמיון גדול עד שיראו כשני נונין ממין אחד לא חששו להם לכלאים זה עם זה שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין עכ"ל.

י"ד ודבריו צריכים ביאור ולכאורה מותר עצמו אמנם ביאורו כן הוא דכל שאנו רואים מינים נפרדים לגמרי שאינם כסוג אחד כלל דאו אפילו אם העל"ן דומין ול"ז או חמנות הפירי דומה ול"ז הוה כלאים אבל אם הם רק שני מינים בטבעם כלומר שהכל מין אחד אך בטבעם אין להם דמיון כגון הפיחים שיש מהם מהרוקים כרבש ויש מהם חמוצים כחומץ ויש שיט בהם כמו טעם יין ועוד כמה מינים פרטיים ולכולם יש להם שם הכולל ושם דפרטי כמו אצלינו תפוח אנטאנאחסקי תפוח ציטאחק"י וכן בתפוחי בערנע"ם שיש מהן נקרא סאפיואנקע"ם בארנאמאטי"ן ויש בהן גדולים וקטנים וכראות סבראית שונות אבל בכלל הן מין אחד ורק בטבעם משתנים בזה אושר הרמב"ם דלשהעל"ן דומין ול"ז או הפירות דומין דמיון גדול אינם כלאים זה בזה.

מין ולפ"ז במדינתנו כולם מין אחד עם כל התפוחים והבערנע"ם מותר להרכיב הוה כלאים שאין להם דמיון לא כללם ולא בפירות אבל התפוחים בפ"ע והבערנע"ם בפ"ע אע"פ שיש בהן גדולים הרבה וקטנים כאד והמראה אינו דומה לחבירו והטעם אינו דומה מים דמות אחד להנה והעל"ם דומים ול"ז דמיון גדול ואף אם אילי יש איזה הפרש בין ול"ז מ"ט לפי מראית עין כולן דמות אחד הן העל"ן וכן התמונה של הפירי כגון תפוחים כולן ענולות והבערנע"ם חדים בתהיהם וענולים בראשם אלא שההפרש הוא בגודל וקוטן ומסילא שגם הטעם משתנה בין ול"ז וכולן מין אחד הן וכן כל מיני קארסיין שיש מהן שנקראים וויינסלע"ן ויש מהם שנקראים ספאנקע"ם והם שחורין מ"ט כולם מין אחד הן וכן פלויסע"ן שיש מהם גדולים וקטנים שחורים ולבנים ואדומים וכולן מין אחד הן ורשאים להרכיב מזה על זה ומוה יש ללמוד לכל הפירות שאינם מצוים במדינתנו וכבר נתבאר דכל מין סרק אחד הוא.

מ"ז כתב רבינו הבי"ד בסעי' ו' אסור לקיים המורכב כלאים אבל הפירי היוצא ממנו מותר ואפילו לזה שעבר והרכיבו ומותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר עכ"ל וכבר צעקו כמה גדולים בכרוכיא דבכל המדינות רובם ככילם הכרמים והמדרסים מורכבים וכמעט שנה שנה דרכם להרכיב והישראל קינה הכרם או הפרדס וכ"ן שאסור לקימן הרי מחוייב לעקרו ואין מי שיעשה כן ונמצא שכולם עובדים בכל יום על לאו דמקיים כלאיט ויש מי שרצה לפסלם לעדות ואינו כן דאינו מסור לעדות אלא בלאו שע"י מעשה דליקין עליו וכאן אין הישראל עושה מעשה (ג"י ג"ט) ואין לומר דבלא מעשה אין איסור כלל דלהדיא אבדינן בירושלמי ריש מ"ח דכלאים אמסנה דכלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים וכו' מה כר"ע דאמר המקיים בכלאים לוקה אר' יוסא הכל מודים באיסור שהוא אסור ע"ש ויש מי שטרח לחלק בין א"י לח"ל כשאינו ע"י מעשה לפי הנראה מהו"ם (הצ"ח ס"ד.) דאפילו לר"ע לא אסר בלא מעשה (ה"ס ס"י ג"פ) וא"א לומר כן חדא דוהו נגד הירושלמי שהכאנו וגם מהו"ם לא מוכח כן ע"ש (הל"ג כסופו ס"י ק"ו תנח דתפוחי יעד הוי כלאים עם תפוחי פרדס והמשכני ס"י ס"ו והגדל"ז מנגלות דתו דכתיב דמין אחד הם ועכ"ל כולם כע"ז על מה שאין נזכרין נזה וגם כח"ס כ"ט)

י"ז ולענין נראה ללמד זכות על כלל ישראל דהנה יש לדקדק במשנה רפ"ח דכלאים דחנן כלאי הכרם אסורין לזרוע ולקיים וכו' כלאי זרעים אסורין מלזרוע ומלקיים וכו' כלאי בגדים מותרין בכל דבר וכו'



לגמרי שייך קיום בעת שהם בנידולם והיינו להניחם שיתגדלו אבל בכלאי אילן איסור הוא רק לשעה קלה ואח"כ עומדת העץ לעולם ואין עושים לה סאוסה והפירות גדילים סאליהם והרי הם סותרים באכילה וא"כ מה שייך בהם מקיים כלאים ועוד דלקצוץ אילן איסורא נמי איכא משום לא השחית את עצה ולפי' דרעת הרמב"ם וכפי כל סוגיות הש"ס לא שייך כלל באילנות מקיים כלאים.

י"ח ואי קשיא דאיכ מהו זה שכתבו הטור והש"ע דאסור לקיים המורכב כלאים דע דוהו מדברי הרא"ש בהי כלאים (כ"ג) וזיל אע"פ שלוקין על הרכבת האילן ועל קיומו אפי"ה הפירי מותר וגם סותר ליקח ייחור מן האילן המורכב ולנוטעו בארץ וכו' עכ"ל וק"ל דאם האילן אסור בקיומו ואחויב לקוצצה איך מותר ליקח ממנו ייחור ולנוטעה ולהיפך אם הענף מותר למה כל האילן נאסרה מה לי ענף אחד ומה לי הרבה ענפים אלא ודאי דגם כוונת הרא"ש אינו כמו שתפסו רבים דכחנתו לקצוץ האילן אלא הי"פ דהנה הרא"ש וודאי אינו סובר כל הני דקרוקים שדקדקנו דאין בכלאי אילנות איסור קיום כלל וס"ל דלא גרע מכלאי זרעים האמנם כוונתו מיר אחר ההרכבה כשעדין לא נתגרר האילן כלל מחויב ליטול המורכב מעצם האילן וזהו כמו בורעים באמצע הנידול אבל כשכבר נשתרשה ונעשית אילן הוי היתר נסור ולכן כתב דמותר ליקח ייחור ממנה וליטע אותה כיון שכבר נהנדלה ואיסור הנאה אין בה וגמצא לפיו דלדעת הרמב"ם ליכא כלל איסור מקיים באילנות ואפילו להרא"ש אינו אלא מיר כשמרכיבן אבל כשהישראל קונה פרדס או כרם ויש בהם מורכבים שמכבר נעשו אילנות אין בזה איסור כלל (כנ"ע"ד).

וכו' כלאי בנדים מותרין בכל דבר וכו' כלאי בהמה מותרין לגדל ולקיים ואינן אסורין אלא להרביע וכו' ע"ש ולמה לא חשיב כלאי האילן וכן הרמב"ם ריש פ"א כתב ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו וכן בפ"ה דין ח' בכלאי הכרם כתב אחר הנוטע ואחר המקיים כיון שראת כלאים צמחו בכרמו והניחם היו קודם וכו' ואלו בכלאי אילן בפ"א דין ה' כתב כלאי האילנות וכו' המרכיב אילן באילן היו לוקה וכו' ולמה לא הזכיר כאן המקיים וכן הא דתנן בריש שקלים באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים וברי' ס"ק דבחוה"מ יוצאין ב"ד על הכלאים ואמרין בנמי שם (ו'). ורמיהי באחד באדר וכו' ומתוך כך נבכור כאן באפ"ל כאן בורעים כאן בירקות ואמרין שם בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם לפני בהסחן והיו שמחים התקינו שיהא עוקרין ומשליכין על הדרכים וכו' התקינו שיהא ספקירין כל השדה כולה ע"ש ולמה לא הזכירו כלאי אילן כלל וכן בכל הש"ס כשהביא הק' דמקיים כלאים הביא ברייתא דהמנכס והסחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים בריש ס"ק ובשלהי סכות ובהשוכר (פ"ד). וזהו הכל בורעים וירקות ותבואות שיש בהם ניכוש וחיופי אלא וודאי דבכלאי אילן ליכא כלל איסור דמקיים כלאים ומעמא רבה איכא כמילתא דהא כלאי אילן למדנו מכלאי בהמה מקרא דבהמתך לא תרביע כלאים שרך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שרך בהרכבה (קדושין ל"ט). וכמ"ש בסעי' א' וכו"י שכל עיקר האיסור למדנו מכלאי בהמה הרי להדיא שנינו שם דכלאי בהמה מותרין לגדל ולקיים ומס"ל דגם כלאי אילן כן הוא ולכן השמיטם התנא משום דחר דינא אית להו ועוד דכשלא כלאי זרעים וכלאי כרם יזעמדוין עתה באמצע נידולן וכשיתגדלו ית"שום

רצ"ן דיני כלאי הכרם וכו' פ"ט סעי'.

תיבות חוקר אש (כ"ג נ"ו) וזהו כפשטא דקרא מן תקדש שתהיה כקדש שאסור בהנאה (כ"ג) אך הדרשא היא שלא תיעזר בה פדיון כקדש (כ"ג) ובירושלמי ריש פ"ח דכלאים יש עוד לימודים כתיב הכא מן וכהיב מן תנקש בו בעבודה כוכבים מה להלן אסור בהנאה אף כאן אסור בהנאה ועוד דרשות יש שם על איסור הנאה.

ב ויש בזה שאלה כיון דהתורה גזרה מן חוקר אש למה אינו מחויב לשורפם ולא מצינו בכל הש"ס ולא ברמב"ם וכל הפוסקים שכלאי הכרם צריך לשרוף כחמץ וכמ"ש בערלה בריש סי' רצ"ד ע"ש וצ"ל דזהו אסמכתא בעלמא דלא תיהני בה פדיון כמ"ש אבל עיקר כוונת התורה שהיאסור בהנאה כקודש וכפשטא דקרא ושם נחבאר דאין תופסין דמיהן ואם יש

א כתיב במי תצא לא תזרע כרמך כלאים מן תקדש המליאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם ואסרה תורה לזרוע בכרם כפי שיחבאר ורק בכרם בלבד והיינו של ענבים ולא בטארי אילנות ואע"ג דגם זית סקרי כרם כדכתיב בשמשון (שופטים ט"ו) ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית אמנם כרם זית אקרי בשם לוי ולא כרם סחם (נכנות ל"ב). וסתם כרם הוא רק של ענבים ומדין תורה האיסור רק בא"י שהרי היא מצוה התלויה בארץ אך שנינו בסוף ערלה דבחי"ל אסור מדברי סופרים דמפני שהתורה החמירה בזה יותר מכלל הכלאים דכל הכלאים מותרים בהנאה אבל כלאי הכרם אסרה תורה בהנאה לפיכך גזרו על זה גם בחי"ל (קדושין ל"ט) ומניין לנו שאסרה תורה בהנאה דכתיב מן תקדש ובאה הקבלה דתקדש הם שני